

Historia Kaszubów w dziejach Pomorza

**Tom I
Czasy średniowieczne**

Napisał Gerard Labuda

Gdańsk 2006

Spis treści

Przedmowa	7
Rozdział I	
Dzieje Kaszubów w „historiach Kaszub i Kaszubów”	11
Źródła rodzime (X–XVI w.)	11
Źródła obce (XII–XV w.)	15
Kaszubi w historiografii humanizmu i oświecenia (XVI–XVIII w.)	23
Kaszubi w historiografii XIX i pierwszej połowy XX wieku	25
Wnioski i propozycje	30
Komentarz	32
Rozdział II	
Podmiot i przedmiot „historii Kaszubów i/lub Kaszub” w starożytności i wczesnym średniowieczu	37
Nazwa ziemi i ludzi	38
Pierwotne miejsca zamieszkania; najstarsi sąsiedzi (Weneci i Germanie)	40
Migracje wczesnośredniowieczne i zajmowanie nowych siedzib między Łabą, Odrą i Wisłą	42
Zajmowanie nowych siedzib nad południowymi brzegami Bałtyku	44
Regiony geograficzne Pomorza kaszubskiego	46
Nowi sąsiedzi w nowych siedzibach	48
Pierwotny ustrój polityczny	55
Komentarz	56
Rozdział III	
Pierwszy „piastowski podbój Pomorza” kaszubskiego w drugiej połowie X wieku	66
Początki ekspansji polańskiej na Pomorzu	66
W poszukiwaniu dat podboju Pomorza kaszubskiego	67
Pomorze pomostem stosunków polsko-skandynawskich w X i XI wieku	75
Zaczątki tworzenia państwowości kaszubskiej na Pomorzu	78
Ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania przemian państwowotwórczych	80
Komentarz	81

Rozdział IV

Drugi „piastowski podbój Pomorza” kaszubskiego. Chrystianizacja i narodziny księstwa kaszubsko-lucickiego na Pomorzu Zachodnim (1120–1180) 91

Ponowne opanowanie Pomorza przez Bolesława Krzywoustego, włącznie z lucickim Zaodrziem	92
Plan chrystianizacji Pomorza	96
Ustrój terytorialny i państwowy po udanym drugim podboju	102
Komentarz	117

Rozdział V

Historyczne korzenie księstwa kaszubsko-kociewskiego (1180–1220) 124

Ustrój terytorialny i prawno-polityczny Pomorza na przełomie XII/XIII wieku	124
Komentarz	138

Rozdział VI

Przejście księstwa kaszubsko-lucickiego spod zwierzchnictwa duńskiego pod zwierzchnictwo niemieckiej Marchii Brandenburskiej (1187–1278) 145

Księstwo kaszubsko-lucickie pod rządami trzech księżnych-regentek: polańskiej Anastazji, kaszubskiej Mirosławy i duńskiej Ingardy (1187–1233)	146
Dążenia margrabiów brandenburskich do narzucenia zwierzchnictwa państwu kaszubsko-lucickiemu	152
Zaczątek germanizacji księstwa kaszubsko-lucickiego pod rządami Barnima I i Wacysława III (1233–1278)	159
Komentarz	167

Rozdział VII

Kolonizacja miast i wsi na prawie niemieckim jako współczynnik procesów germanizacyjnych w XIII wieku i ich wpływ na stosunki polityczne pomorsko-brandenburskie (1236–1295) 174

Gospodarcze czynniki przekształcania osadnictwa i jego nowe formy prawne	174
Lokacje miast w księstwie Barnima I w XIII wieku	176
Lokacje miejskie księcia Wacysława	183
Lokacje miast – biskupie i możnowładcze	185
Przechodzenie osadnictwa wiejskiego z „prawa książęcego” na prawo samorządowe	189
Zanikanie możnych rodów słowiańskich; napływ rycerstwa niemieckiego	191
Rzekome migracje lucicko-kaszubskich wojów z zachodnich kresów na Pomorze Wschodnie	193
Bogusław IV, książę zjednoczonego państwa kaszubsko-lucickiego (1278–1295)	195
Podział księstwa między Bogusława IV i Ottona I (1295)	199
Kaszuby w tytulaturze polityczno-ustrojowej książąt zachodnio- pomorskich w XIII wieku	200
Spojrzenie zbiorcze na wydarzenia okresu 1187–1295	201
Komentarz	203

Rozdział VIII

Rozpad jedności politycznej księstwa kaszubsko-kociewskiego za czasów

Świętopełka (1217/20–1266)	211
Dynastyczne podziały dzielnicowe	211
Ogólnopolskie tło przemian prawno-politycznych na Pomorzu Nadwiślańskim w latach 1202–1220	215
„Wielkopolska” droga do niezawisłości państwa Świętopełka; epizod gąsawski (1227)	219
Pod znakiem krzyża i Krzyżaków (1230–1253) oraz rodzinnych niesnasek	223
Komentarz	232

Rozdział IX

Powodzenia i niepowodzenia w polityce państwowej Świętopełka

(1240–1266)	237
Wcielenie księstwa sławieńsko-słupskiego do księstwa gdańskiego	237
Sambor na drodze do tworzenia księstwa kociewskiego po roku 1250. Świętopełk i Sambor jako rywale	240
Schyłek rządów wewnętrznych Świętopełka – powodzenia i niepowodzenia (1253–1266)	243
Świętopełk odchodzi w chwale i niechwale do historii	253
Księżniczka Damroka – mit czy rzeczywistość?	256
Komentarz	259

Rozdział X

Przewaga horyzontu „kociewskiego” nad „kaszubskim” w polityce

Mściwoja II (1266–1294)	265
„Wojna domowa” między Mściwojem II a Wacławem o zjednoczenie księstwa	265
Trudne lata: 1272–1282	272
Charakterystyka ogólna: zawiązanie, rozwijanie i samorozwiązanie państwa kaszubsko-kociewskiego	288
Komentarz	293

Rozdział XI

Wywłaszczenie państwa kaszubsko-kociewskiego przez „złych sąsiadów”

(1294/96–1308/1310)	300
Objęcie przez Przemysła II bezpośrednich rządów na Pomorzu Wschodnim (1294–1296)	300
Narastanie „bezzładu” w okresie zmieniających się rządów – od Władysław Łokietka w roku 1296 do Władysława Łokietka w roku 1306	303
„Rząd i bezzład” czeski na Pomorzu Wschodnim (1300–1306)	307
Pomorze kaszubsko-kociewskie na przetargu brandenbursko-krzyżacko- -polskim (1307–1310)	315
Komentarz	322

Rozdział XII

Kaszubi i Kociewiacy sam na sam z Krzyżakami w okresie wojen

i pokojów z Zakonem (1310–1454)	329
Siła przed prawem – niepowodzenia procesowe i orężne wzmacniają krzyżacki zabór Pomorza Nadwiślańskiego (1310–1343)	330
Ludność rodzima Kaszub, Kociewia i Zaborów w polityce społeczno- -gospodarczej i narodowościowej Zakonu w XIV i XV wieku	335
W jakim stopniu osadnictwo na prawie niemieckim zmieniło strukturę etniczną Pomorza Gdańskiego	344
„Prawo polskie” w osadnictwie pomorskim pod rządami Zakonu	348
Koniec krzyżackiej okupacji Pomorza Gdańskiego (1410–1454)	361
Komentarz	366

Rozdział XIII

Kaszubi w okresie naprężenia stosunków brandenbursko-pomorskich

i ożywienia stosunków polsko-pomorskich (1295–1414)	375
Konfrontacje książąt zachodniopomorskich z margrabiami brandenburskimi w latach 1295–1320	375
Święcowie w Ziemi Sławińskiej i Słupskiej: zmierzch ich rodu	378
Polityczne i dyplomatyczne boje książąt o zrzucenie lennego zwierzchnictwa Marchii Brandenburskiej (1320–1348)	380
Ponowne, bezowocne zabiegi o podporządkowanie biskupstwa kamień- skiego jurysdykcji metropolitalnej Gniezna (1317–1349; 1360–1380)	385
Pomorze Zachodnie w polityce integracyjnej Kazimierza Wielkiego i Ludwika Węgierskiego (1360–1382)	387
Ponowne polsko-pomorskie zbliżenia w czasach Władysława Jagiełły (1386–1414)	390
Germanizacja Pomorza Zachodniego w XIV–XV wieku – więcej niewiadomych niż źródłowo stwierdzonych ustaleń	394
Przemiany etniczne w świadomości książąt i w ówczesnym dziejopisarstwie	397
Komentarz	401

Rozdział XIV

Odradzanie się i przewycięzanie widma zależności lennej od Marchii

Brandenburskiej (1414–1523)	409
Ustrój terytorialny i administracyjny Pomorza Zachodniego w pierwszej połowie XV stulecia	409
Nawrót brandenburskiej zwierzchności nad księstwem szczecińskim (1415–1474)	411
Ziemia lęborsko-bytowska przechodzi w toku wojny trzynastoletniej z Zakonem we władanie książąt słupskich (1455)	413
W sporze pomorsko-brandenburskim o sukcesję szczecińską zawodzi polski sojusznik (1464–1474)	418
Powodzenia i niepowodzenia w walce o niezależność od Brandenburgii (1474–1493)	422

Królewska i książęca bierność niweczy dążenia do trwalszego sojuszu polsko-pomorskiego (1493–1523)	424
Wnioski i refleksje	431
Komentarz	432
Rozdział XV	
Prusy Krzyżackie przekształcają się w Prusy Królewskie (1454–1525)	436
Wprowadzenie nowego ustroju politycznego, administracyjnego i sądowego	436
Pierwsze czterdziestolecie (1466–1506)	442
Zaczątki współdziałania stanów pruskich z Koroną, a wzrastający opór krzyżacki przeciwko traktatowi toruńskiemu (1492–1525)	453
Komentarz	471
Rozdział XVI	
Kaszubi w Prusach Królewskich w latach 1454–1525	477
Przemieszczanie choronimu: Kaszuby i antroponimu: Kaszubi do Prus Królewskich na przełomie XV/XVI stulecia	478
Gospodarczy i społeczny byt Kaszubów po przesileniu krzyżackim	480
Indygenat otwiera drogę do zaszczytów, wyższych urzędów i dochodów	484
Udział Kaszubów w życiu politycznym Prus Królewskich (1454–1525)	488
Rozboje Grzegorza i Szymona Maternów (1494–1576)	492
Końcowa refleksja	494
Komentarz	494
Wykaz skrótów	498
Wykaz ilustracji	500
Indeks autorów	505
Zusammenfassung	512